

סימן נו

מנהג עיטוף החתן בטלית (חדשה) בחופתו

כ"ט בתשרי תשע"ט

שאלה:

האם חתן אשכנזי רשאי להתעטף בטלית בחופתו. שמעתי טענות שזה שינוי מהמנהג. האם צריך לחוש לכך?

רבים נוהגים להתעטף תחת החופה בטלית חדשה כדי לברך עליה "שהחיינו" ולכוון גם על החופה. האם יש מקור למנהג זה?

תשובה:

א. מקורות לעטיפת החתן בטלית בראשוני אשכנז

המקור לעטיפת טלית לחתן בזמן חופתו הרי הוא מנהג קדמון שהיה נפוץ באשכנז ובצרפת ובעוד מדינות וכדלקמן:

א. בספר המנהיג לרבי אברהם ב"ר נתן הירחי (הלכות אירוסין ונישואין סי' ק"ו-ק"ח) כתב: "וזה שנהגו בצרפת ובפרובינצא שכל החתנים מתעטפים בציצית בהכנסת החופה, יש לי סמך במדרש: למה נסמכה פרשת ציצית לנישואי אשה, דכתיב 'גדילים תעשה לך' (דברים כ"ב י"ב-י"ג) וסמך ליה 'כי יקח איש אשה' וגו', לומר לך חתן חייב בציצית. אב"ן. [וקצת יש לי ראייה לדבר דאמרינן פרק האשה נקנית (קידושין דף כ"ט ע"ב) 'א"ל מאי טעמא לא רמית חוטי, א"ל משום דלא נסיבנא, למדנו כי מלפני הנשואין לא היה דרכן להתעטף בציצית ואע"פ שאמרו (סוכה דף מ"ב ע"א) קטן היודע להתעטף אביו לוקח לו ציצית - כדי לחנכו קאמר]".

לפי גרסת המנהיג בגמ' קידושין (שם) "לא רמית חוטי" משמע לכאורה שלא היו מתעטפים כלל בציצית עד החתונה, ואפי' לא בטלית קטן. [וזאת לכאורה בניגוד לגרסתנו בגמרא "לא פריס סודרא", שהכוונה לכאורה לכיסוי הראש (בטלית) ולא לציצית].

ואמנם במצוות ציצית מי שלא לובש בגד של ד' כנפות לא מבטל מצוות עשה, ורק הלוּבש ד' כנפות ולא מטיל בהן ציצית מבטל מצוות עשה, אך עדיין קשה, מדוע לא לקיים מצווה כה חשובה, וכבר הקשה כן המ"ב (סי' י"ז ס"ק י') על מנהג זה שהופיע גם במהרי"ל (יובא לקמן) ש"הוא דבר תמוה, דעד שלא ישא אשה יהיה יושב ובטל ממצות ציצית? ונשאר בצי"ע.

והוסיף בעל המנהיג שלא רק שהחתן היה מתעטף לראשונה בטלית ביום חופתו, אלא שהטלית היוותה חלק מהחופה עצמה, וז"ל (שם): "וחופה נקראת על שם שחופה אותה בטליתו, כדאמר בהאשה נקנית (קידושין דף י"ח ע"ב) 'לא יוכל למכרה בבגדו בה' (שמות כ"א ח') - כיון שפירש טליתו עליה לשם נשואין שוב אינו רשאי למכרה. וכן ז'פרשת כנפיך על אמתך כי גואל אתה' (רות ג' ט') - זו פריסת טלית. וכן מעיד הנביא: 'ואפרוש כנפי עליך' (יחזקאל ט"ז ח') וגו' 'וארשתיך לי' וגו' (הושע ב' כ"א). וזהו שכתוב 'את בתי נתתי לאיש הזה' (דברים כ"ב ט"ז) - שהכנסתיה לחופה. על כן מנהג צרפת ופרובינצא לתת מפה צבועה בראש שניהם

זכר לפריסת הכנף שפורס כנף בגדו עליה, אב"ן".

ומשמע מדבריו, שבימים עברו הייתה החופה פריסת כנף טלית החתן על הכלה, וזו היוותה את פעולת הנישואין, ('כיון שפירש טליתו עליה לשם נישואין'). וכזכר לכך נהגו בפרובנס ובצרפת לפרוס מפה על החתן והכלה.

המנהיג (שם) מוסיף וכותב, שאף בזמן הקידושין היו מכסים את החתן והכלה, מטעם אחר – משום צניעות, וז"ל: 'ראיתי בצרפת בשעה שמקדשין פורסין טלית אחד על החתן והכלה וסביבותם, ויש טעם לדבר לפי שברוב אסיפת העם אשר שם, יראה כמקדש אשה בשוק, ורב מנגד אדמקדש בשוקא משום פריצותא (קידושין דף י"ב ע"ב), לכן מכסין אותן לקדש בצניעות. אב"ן".

נראה מדבריו, שמכיוון שבניגוד לזמן חז"ל שהקידושין היו נעשים בפני שני עדים במקום צנוע, המנהג בימינו לקדש את האישה ביום חתונתה ברוב עם, ומקום שיש בו רוב עם הרי הוא דומה לשוק אף אם הוא מקום מקורה, והרי רב היה מלקה את מי שקידש את אשתו בשוק, או שמא קידשו תחת כיפת השמיים כמנהג אשכנז כיום, לכן היו נוהגים בצרפת לכסות את 'החתן והכלה וסביבותם' מעיני שאר ההמון כדי שלא ייחשב כמקדש בשוק.

ואין לפרש שהכוונה לפריסת טלית על גבי קלונסאות מעל ראשי החתן והכלה וסביבותם, כמנהגנו כיום, שהרי המנהיג כתב במפורש 'לכן מכסין אותן לקדש בצניעות', הרי מפורש שזה כיסוי לשם הסתרה ולא רק טלית מחופה מעל ראשיהן.

ב. בספר הרוקח לרבי אליעזר מגרמייזא (סי'

שנ"ג) מובא: 'וכשהכלה נכנסת לבוא בשער הבית אז החתן הולך שם לקראתה ולוקח ידה ונותן אותה אל המשקוף למעלה יד שערים לפי קרת. וכשמברכין לוקחין צעיף ונותנין על ראשם ע"ש ויתיצבו בתחתית ההר... מצאתי בקונטרסין מאין סמכו רבותינו להלביש לחתן טלית ביום חופתו? לפי שנאמר 'גדילים תעשה לך' וסמך ליה 'כי יקח איש אשה'... ומה שמשימין על החתן ועל הכלה ועל הקהל הטלית שעליה מפני שנאמר 'ופרשת כנפך על אמתך'".

הרוקח מזכיר תחילה את המנהג (שהמנהיג הביא כמנהג פרובינציא וצרפת) לפרוס צעיף על החתן והכלה, ומבאר זאת כזכר להשראת השכינה שהייתה במעמד הר סיני.

לאחר מכן מביא הרוקח את המנהג שהחתן היה לבוש טלית ביום חופתו, ובניגוד למנהיג הוא לא מזכיר מנהג שלא ללבוש טלית קודם החופה, אלא רק מוצא רמז מסמיכות הפסוקים של ציצית לנישואין שיש ללבוש טלית תחת החופה.

לאחר מכן מוסיף הרוקח שהיו 'משימין על החתן ועל הכלה ועל הקהל הטלית שעליה, שזהו לכאורה המנהג שהביא המנהיג כמנהג צרפת בעת הקידושין, אך בניגוד למנהיג, הרוקח לא מנמק זאת מטעמי צניעות, אלא כותב כטעמו הראשון של המנהיג לגבי פריסת הסודר – שזהו עיקר החופה, מדין 'ופרשת כנפך על אמתך', ומשמע מדבריו שהקהל נמצא תחת הטלית רק בדרך אגב, משום שהם נמצאים ליד הכלה, אך עיקר פריסת הטלית הוא על הכלה לשם חופה.

[ואף בדבריו דוחק לפרש את פריסת הטלית כחופת הקלונסאות הנוהגת בימינו, מעל החתן והכלה, ההורים והעדים, שהרי לשון

ולכן מראים לכלה שהחתן כן מקפיד לקיימה, ואין ללמוד מכאן על המנהג המתוקן לפני החתונה. וקצת סמך לדבר יש בהלכות ציצית לרבינו הרוקח מובא בסופו מנהג בשם הראב"ן (ח"ג, שו"ת, תשובה בעניין ציצית למת) שהיו קוברים את המת בטלית מצויצת. וכתב על כך הרוקח "ונראה לי אדם שזהיר בציצית בחייו עבדי ליה במותו. אבל לאחר לא. ואם היה אדם כשר ומת בבחרותו, ומשום ענוותנותו לא רצה להתגאות בטלית, עבדין ליה". משמע שלא הכול הקפידו במצוות ציצית.

ויש מפרשים שמה שכתב התשב"ץ "נותנין הבגדים לכלה להראותה שמקיים מצוות ציצית" זה עפ"י המנהג שהובא בספר מנהגים דבי מהר"ם עמ' 84 וז"ל: "ונוהגים כשהחתן יוצא מביהכ"ס החתן מפשיט טליתו ובגדיו ונותן לכלה והיא חוזרת ונותנת לו. ו"א משום ופרשת כנפיך על אמתך, וי"א משום שהיא גרמה לו מצווה זו להתעטף". והטעם הראשון לא ברור כ"כ כיצד נתינת בגדיו דומה לפרישת כנפי בגדו עליה. וברוקח (הלכות אירוסין ונישואין סי' שנה"ה) כתב "ונוהגין תכף ליציאת הכנסת שהולך חתן אצל הכלה ונותן לה בחיקה מקטורן וחגור וכובע שלו כלומר מזה תגבי כתובה ואפילו מן גלימא דעך כתפאי" ובכך מובן המנהג מדוע נותן לה את בגדיו.

מ"מ מדכתב המנהגים דבי מהר"ם שטעם נתינת הטלית לכלה הוא "משום שהיא גרמה לו מצווה זו להתעטף" רואים שלא נהג החתן להתעטף קודם החתונה בטלית ובשעת החתונה היה מתעטף בטלית וכפי שכתב התשב"ץ (שם סי' תס"ג) וז"ל: "הא דחתן מברך להתעטף בציצית על טלית של הקדש והלא טלית שאולה פטורה מן ציצית כל ל'

"משימים על החתן ועל הכלה" נראה יותר שכיסו את ראשם וכפי שהביא טעם למנהג זה "מפני שנאמר ופרשת כנפיך על אמתך" שמשמע שהחתן פורס על ראש הכלה].

ג. התשב"ץ קטן כתב בשם רבו המהר"ם מרוטנבורג (סי' תס"א): "מה שפורסין צניף על ראש החתן וכלה בשעת הברכה לפי שגם זה נקרא כניסת חופה. כי חופה לשון כיסוי וי"א ע"ש ו'תקח הצעיף ותתכס' דרבקה".

והוסיף (סי' תס"ב) "מה שנותנין הבגדים לכלה להראותה שמקיים מצוות ציצית דכתיב 'גדילים תעשה לך' וסמך ליה 'כי יקח איש אשה'. ונ"ל שמכאן סמכו בזה המלכות של אשכנז שלא להתעטף בציצית עד לאחר הנישואין".

ומה שכתב שמנהג אשכנז שלא להתעטף בטלית עד החתונה – אכן כך נוהגים יהודי מזרח אירופה עד היום. אלא שלא ברור מדברי התשב"ץ האם גם טלית קטן לא היו לובשים עד החתונה, כפי שהבין המשנ"ב (סי' י"ז ס"ק י') מדברי המהרי"ל, או שמא טלית קטן היו לובשים כדי לצאת ידי חובת ציצית, ורק טלית גדול לא התעטפו עד אחר הנישואין, כי היו נוהגים לכסות בה את הראש וכיסוי ראש נוהג רק באנשים נשואים, כפי שמשמע בגמ' (קידושין דף כ"ט ע"ב). וצ"ע.

הביטוי "נותנים הבגדים לכלה" נראה שמתייחס למנהג לפרוס את הטלית החדשה של החתן על ראש הכלה, ואם כן טעמו של המנהג לפי התשב"ץ הוא להראות לכלה שבזכותה מקיים החתן מצוות ציצית. ולכאורה משמע שהכוונה היא שבזכותה הוא מקיים לראשונה מצוות ציצית, ולפני כן לא היה מקיימה כלל. אך ייתכן גם שהיתה מצוות ציצית רפויה בידיהם ולא הכול הקפידו בה,

עליה רמז למ"ש ופרשת כנפיך על אמתך".
 ו. בפירוש התורה לר' חיים פלטיאל (פרשת כי תצא) תלמיד חבר של המהר"ם מרוטנבורג מובא: "כי יקח איש אשה, סמך לגדילים, לומר שפורסין טלית בשעת החופה, וזהו אשר תכסה בה". וכן כתב הכל בו (סי' ע"ה) וכן כתב ב"הגהות מנהגים" לרבי איזיק טירנא (מכון ירושלים עמ' קס"ה) וכ"כ רבי משה מצוריק (הסמ"ק מצוריק ח"ב עמ' צ"ז).

ז. באורחות חיים לרבי אהרן הכהן מלונזיל (הלכות קידושין סי' כ"א ד"ה קודם הקידושין) כתב: "ואחר האירוסין עושין להם חופה שחופין אותן בטלית או בסודר וכיוצא בזה וזהו הנקרא חופה. וכן אמרו ז"ל גבי ייעוד (קידושין י"ח ע"ב) – כיוון שפירש עליה האדון טליתו קיים מצוות ייעוד. ומשימין אפר מקלה בראשיהן מפני אבלות ירושלם ונועלין לו מנעלים לבנים ומעטפין אותן בטלית לבנה כדי לקיים בו 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים' (קהלת ט' ח') ובטלית מצויצת כדי לזרוז במצוות וסמך על זה 'כי יקח איש אשה' (דברים כ"ה י"ג) וסמך ליה 'גדילים תעשה לך' (שם י"ב). ויש מקומות נהגו לקשור לו תפילין מטעם זה ומשימין לו נזר על ראשו במגבעת של משי לקיים בו 'כחתן יכהן פאר' (ישעיהו ס"א י").

רואים מדבריו, שהטלית בחופה נהגה מכמה טעמים: א. לשמש כחופה הפועלת את קניין הנישואין. ב. הטלית היתה לבנה כדי לקיים בחתן "בכל עת יהיו בגדיך לבנים", כלומר נקיים מחטא. ג. "הטלית הייתה מצויצת כדי לזרוז במצוות... ויש מקומות נהגו לקשור לו תפילין מטעם זה" נראה שכוונתו לזרוז במצוות שיקיים מצוות אלו בעתיד. ואולי כפי

יום. ופי' הר' שמרי"ל בן הר' ברוך זצ"ל כיוון שנתנו אותו ההקדש הרי הוא כמתנה על מנת להחזיר ושמה מתנה". הרי שדן כיצד לברך על טלית שאינה שלו, אך משמע שאם היתה הטלית שלו פשיטא שמתעטף בה בחופה ואף מברך. הרי מפורש שהחתן מעוטף בחופה בטלית.

ד. הרא"ש בפירושו לתורה (פרשת כי תצא פרק כ"ב י"ג ד"ה כי יקח איש אשה) כותב: "כי יקח איש אשה מה כתיב למעלה 'גדילים תעשה לך', מכאן סמך למנהג העולם שלוקחין טלית לחתן כשישא אשה". רואים שבשעת נשואין נתנו לחתן טלית במתנה (ש'לוקחין טלית לחתן" משמע שקונים לו חדשה) אלא שלא כתב אם התעטף בה בשעת החופה כהמנהיג או לאו. וכן לא הזכיר את הטלית בתור חופה.

ה. ובפירוש 'הדר זקנים' לבעלי התוספות (שם ד"ה גדילים תעשה לך) כתבו: 'גדילים תעשה לך'. וסמך ליה 'כי יקח איש אשה' לכך נהגו העולם לפרוש הטלית על החתן והכלה בעת נישואין. וי"מ כדי לחנכן במצוות". ומשמע שהטלית הייתה חלק מהחופה. והוסיף "י"מ כדי לחנכן במצוות". אפשר להסביר שהכוונה כדי לחנך את החתן במצוות שיהיה רגיל במצוות טלית, אלא שכתוב בלשון רבים "לחנכן" ואולי הכוונה כלשון "חנוכת בית" ל"חנוך בית" שהכוונה להתחיל את מצוות הנישואין במצוות ציצית. אלא שאז צריך לומר שהטלית לא היתה פרוסה סתם אלא החתן התעטף בה ואח"כ כיסה בו את כלתו, וכפי שמובא בשו"ת הלכות קטנות (סי' כ"ב) שנשאל כשמעטפין החתן והכלה בטלית מצויצת אם יש לברך, והשיב "כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר, ה"נ האיש עיקר שלובש הטלית ופורש כנפו

שכתב: "ומ"ש מהרי"ל שנוהגין שגם נערים גדולים אין מתעטפין בציצית עד שיהיו להם נשים וכו', הוא דבר תמוה, דעד שלא ישא אשה יהא בטל ממצוה. ואפשר ג"כ בטלית קטן קאמר". ואף המשנ"ב (שם ס"ק י') כך הבין.

וקשה מה הכריחם להבין כן? מדוע לא לומר שלבשו עד החתונה טלית קטן ומהחתונה התעטפו בטלית גדול וכפי שרמזו היעב"ץ (שם) שרמזו בגמ' קידושין (כ"ט ע"ב) שלא היו פורסין ראשם בטלית קודם הנישואין?

ובשו"ת צי"א (ח"כ סי' ח') תירץ שהכרח המשנ"ב (וכנה"ג) להבין כן הוא ממקור מנהגם שהוא מסמיכות הפסוקים "כי יקח איש אישה" ל"גדילים תעשה לך" ומצוות גדילים משמע על כל בגד (אף טלית קטן) ולא טלית גדול דווקא.

(ועדיין יש לעיין בלשון כנה"ג והמשנ"ב שכתבו "דעד שלא ישא אשה יהיה יושב ובטל ממצות ציצית", שהרי אינו מבטל בידיים אלא אם לובש ד' כנפות ולא מטיל בהם ציצית, אך אם לא לובש לא ביטל מצוות עשה, אלא שמ"מ אם ניתן לקיים מצווה חביבה זו, לשם מה למנוע זכות מבעליו ולא לקיימה קודם לכן מנעוהו? וצ"ע). ועיין בריטב"א לר"ה (דף ט"ז ע"ב ד"ה מאי טעמא) שמשמע מדבריו שאף מי שלא לבש ד' כנפות מקרי שבטל מצוות עשה וכן משמע בזהר (הובא במשנ"ב סי' כ"ה ס"ק ג'). ולפי דבריו ברורה קושיית המשנ"ב. ודו"ק.

אם צודקים דברי כנה"ג והמשנ"ב בהבנת המהרי"ל והתשב"ץ קטן, וכך היה המנהג שלא קיימו מצוות ציצית עד חתונתם, א"כ ברורים מאד דברי האורחות-חיים "מעטפין אותן בטלית... ובטלית מצוייצת כדי לזרוז

שתפילין היתה מצווה רפויה והיה צריך לחזק החתן בזה (עיין גמ' שבת דף ק"ל ע"א) ה"ה ציצית. אלא שבציצית הוסיף טעם כדי לזרוז במצוות שזה נסמך על סמיכות פסוק "כי יקח איש אשה" למצוות ציצית "גדילים תעשה לך". וא"כ נראה יותר לומר שנהגו להתעטף בטלית מצוייצת רק משעת הנישואין ולא קודם לכן, וע"כ מטעם "זריזין מקדימין למצוות" מתעטף כבר בחופה בכדי לא להשתהות במצווה זו עד למחרת בבוקר.

ומנהג זה שאין מתעטפין בטלית רק מיום חתונתו הובא ג"כ במהרי"ל (מנהגים הלכות נישואין י') שכתב שכן מנהג בני ריינוס.

ב. מדוע התבטלו ממצוות ציצית עד החתונה?

ראינו לעיל את קושיית המשנ"ב על המנהג המובא במהרי"ל שלא ללבוש ציצית עד החתונה, ואכן המנהג קשה, שהרי בגמ' סוכה (דף מ"ב ע"א) מובא: "ת"ר קטן היודע לנענע חייב בלולב להתעטף חייב בציצית" עיי"ש, וכך נפסק בשו"ע (או"ח י"ז ס"ג): "קטן היודע להתעטף אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו", וא"כ כיצד לא קיים עד אז?

והאליה-רבה (סי' י"ז ס"ק ג') כתב שכוונת המהרי"ל היתה לטלית גדול בלבד. וכך סבר היעב"ץ במור וקציעה (סי' י"ז ד"ה כתוב בשיירי כנה"ג אבל מבן י"ג): "שבודאי לא פטרם מהרי"ל לנערים מטלית קטן רק בטלית גדול אינן מתעטפים. וכך הוא עדיין המנהג בין האשכנזים". ופשוט שכך גם יסברו בדעת התשב"ץ קטן שהביא מנהג אשכנז שלא להתעטף בציצית עד לאחר הנישואין.

אבל בשיירי כנה"ג (שם) הבין במהרי"ל שלא לבשו ציצית כלל עד הנישואין וכפי

והמור-וקציעה שהחתן מקיים קודם לכן מצוות ציצית בטלית קטן, מ"מ לבישת טלית גדול יש בה הידור מצווה גדול יותר מאשר בטלית קטן (מבחינת גודלו ושיעור העיטוף ועוד), ולכן גם לשיטתם יש מקום להזדרז בקיום המצווה בהידור מיד לאחר החופה, ולא לדחות זאת למחר.

ג. מקורות לעטיפת החתן בטלית בראשוני ספרד

ואף מצינו בראשוני ספרד שהביאו המנהג של כיסוי החתן את כלתו בטלית כחופה.

על הפסוק "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" (דברים כ"ג א') כתב הרמב"ן בפירושו לתורה (שם כ"ז כ'): "דרך כבוד שלא יקרב אליה, כי אין ראוי לגלות כנפו אשר פרש על אשה דרך חופה, כטעם 'פרשת כנפך על אמתך' (רות ג' ט'). עיי"ש.

וכן מצינו בחידושי הריטב"א לקידושין (דף י"ח ע"ב) על דברי הגמ' "דתניא 'כבגדו בה' – כיוון שפירש טליתו עליה שוב אין רשאי למכרה דברי ר"ע". כתב הריטב"א (שם) "שפירש טליתו עליה לייחודה לו לאשה".

אלא שהם לא הזכירו טלית מצויצת, ואף רש"י הזכיר זאת בפירושו לפסוק ברות "ופרסת כנפך על אמתך כי גאל אתה" (רות ג' ט') ופרשת כנפך – כנף בגדך לכסותו בטליתך והוא לשון נישואין.

וכן כתב האבודרהם (ירושלים תשי"ט עמ'

במצוות". כלומר מיד כשחל עליו החיוב לקיים את המצווה, משנשא אישה, מביאים לו טלית כדי שיזדרז לקיים את מצוות לבישתה לראשונה. (ומה שגם הכלה היתה מעוטפת באותה טלית אין זה גורע מהמצווה, וכפי שכתב בשו"ת הלק"ט (סי' כ"ב) שכשמעטפין החתן והכלה בטלית יש לברך, דכל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר, ה"נ האיש עיקר שלובש הטלית ופורש כנפו עליה").

וראיה לסברה זו שיש להזדרז כמה שיותר מהר לקיים את מצוות הציצית מצאתי בדברי ספר חסידים (סי' רנ"ה) וז"ל: "אחד היה צריך להתעטף בציצית אמרו לו תמתין עד שבת ותתחיל בשבת לכבוד שבת, אמר להם, אלו היה מלבוש אחר הייתי מעכב עד שבת אבל טלית בציצית לא אעכב אלא אפילו בחול אתעטף בעבור המצווה כדכתיב (תהילים קי"ט ס') 'חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצוותיך'. וא"כ דון מינה ואוקמיה באתרין.

ואף בדברי החסיד יש לדון, האם לפי מחשבתו הראשונה לדחות את חידוש הטלית לשבת, היה מתבטל בימי החול גם מטלית קטן, או שמא טלית קטן היתה לו וצ"ע. מ"מ רואים מדבריו שיש עניין להזדרז במצווה ולקיימה מיד ולא להמתין לשבת. ה"ה בענייננו יש לחתן להתעטף מיד בחופה משום "חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצוותך" ולא להמתין לתפילת שחרית שלמחרת.

ונראה לומר, שאף לדברי האליה-רבה

א. הערת הגר"א נבצל: הלא גם ביום אחר אינו לובש טלית בשעה זו: **תשובת הכותב:** אכן בכל יום אדם לובש טלית קטן בשחרית, אך כל עוד לא היה נשוי היה מנוע מלהתעטף בטלית גדול, וכעת שנשא אשה, ועדיין יום, לכאורה יש לו להזדרז מיד ולהתעטף בטלית גדול לקיים הידור מצווה, אף אם בכל יום לא נוהג להתעטף בשעה זו. ודו"ק.

ואיתעביד בטלית מצוות ציצית נעביד ביה מצוות חופה'.

ב. בגמ' במנחות (דף מ"ג ע"ב) מובא "רשב"י אומר כל הזהיר במצוות ציצית זוכה ורואה פני שכינה. כתיב הכא 'וראיתם אותו' וכתיב התם 'את ה' אלוקיך תירא ואותו תעבוד' ". ואף על נשיאת אשה כשרה כתוב "איש ואשה זכו שכינה ביניהם", ואולי לזה נתכוון הסמ"ק מצוריך דבזכות טלית ששכרה הוא לזכות ולראות פני השכינה זכה להינשא וזכה לשכר שתשרה השכינה בביתו. ודו"ק.

ג. בעל 'יד אהרן' לרבי אהרן אלפאנדארי (או"ח סי' ח') כתב: "החתן והכלה מעוטפין בטלית של מצווה... כדי לרומם ולכבד, שיהיו החתן והכלה מוכתרים בטלית של מצווה".

ועפ"י טעמו ברור גם דברי האורחות-חיים (הובא לעיל) שהביא המנהג שהחתן עטוף בטלית ואף מוכתר בתפילין, כי בכך מרומם ומכבד את מצוות הנשואין, וכעין המנהג שאבי הבן בשעת הכנסת בנו לבריתו של א"א מעוטף בטלית ותפילין אף כאשר הברית אינה סמוכה לתפילת שחרית, עיין שו"ת באר משה ח"ח סי' נ"ה.

וכן כתב בשירי כנה"ג (אה"ע ב"י סי' ס"א): "שיהא מעוטפים בטלית של מצווה בשעת כניסה לחופה. וכבר ראיתי ג"כ מי שנוהג להניח תפילין בראשו על טעם כחתן יכהן פאר". עיי"ש.

וכן כתב רבי רפאל אהרן בן דוד בפירושו 'נהר פקוד' על ספרו של אביו בעל ה'צוף דבש' בספרו 'שער המפקד' (הלכות ציצית ס"א ס"ק א') שכשם שסנדק מתעטף בציצית (ומברך) 'לכבד ולרומם מצוות המילה... וא"כ מאי שנא מצוות חופה דלא חשיב

שנ"ז): "וחופה הוא לשון כיסוי ונקראת כן על שחופה אותה בטלית כדאמרינן בפ"ק דקידושין 'לא יוכל למכרה' וגו' וכיוון שפירש טליתו עליה לשם נישואין שוב אינו רשאי למכרה. וכן כתיב (רות ג' ט') 'ופרשת כנפיך על אמתך' וגו' ". עיי"ש. אך לא הזכיר שמדובר בטלית מצוייצת דווקא.

וכן כתב הרי"א² (הובא בשלטי הגיבורים על הרי"ף כתובות דף ב' ע"ב): "אבל דין ארוסה יש לה לכל דבר עד שיפרוש טלית עליה לשם חופה".

ד. טעמים נוספים מדוע החתן מעוטף בטלית מצוייצת.

עד כה ראינו בראשונים טעמים לעטיפת הטלית בחופה: א. לשם חופת קניין הנישואין. ב. לקיים לראשונה מצוות ציצית בהידור. ג. הטלית הלבנה רומזת לנקיות מהחטא.

וראיתי טעמים נוספים מדוע החתן מעוטף בטלית בשעת הנישואין:

א. הסמ"ק מצוריך (ח"ב ירושלים תשל"ז עמ' צ"ז) כתב: "מה שפורסין הטלית על החתן ועל הכלה להראותם שכר קיום מצוות 'גדילים תעשה לך' ". ונראה שכוונתו שבזכות שזכה לקיים מצוות ציצית בטליתו זוכה כעת לקיים בטלית זו מצוות חופה.

ואולי כוונת הסמ"ק מצוריך הוא כדברי הגמ' ברכות (דף ל"ט ע"ב) שרבי אמי ורב אסי כשהזדמן להם פת שערבו בו אתמול 'עירובי חצרות' ברכו עליו גם על לחם משנה ברכת המוציא "אמרי הואיל ואתעביד ביה מצווה חדא נעביד ביה מצווה אחרית". וכן נוהגים בעירוב תבשילין לאכול מן הפת בסעודה שלישית. וא"כ ה"ה בנידון דידן, 'הואיל

ובעניין מנהג בני ספרד – עיין בספר מקראי קודש לר"מ הררי שליט"א (הלכות ר"ה פ"א הערה ל"ה) שכתב בשם הרשל"צ הגר"מ אליהו זצ"ל לגבי התעטפות הש"ץ בטלית בסליחות, שרק אם אין הש"ץ לבוש בגדים מכובדים עליו להתעטף בטלית גדול, אך אם מלוכש בבגדים מכובדים אין לו להתעטף בטלית.

ועפ"י דבריו, יש עוד טעם לחתן שלא לבוש בבגד עליון (חליפה וכדו') בשעת חופתו, להיות מעוטף בטלית בשעת חופתו, כדברי הנהר פקוד: "לכבד ולרומם ג"כ את מצוות חופתו".

ד. עוד אפשר ליתן טעם במה שכתבו הראשונים סמך לעטיפת טלית בחופה משום סמיכות פרשיות של גדילים תעשה לך לך כי יקח איש אשה. שיש קשר בין שתי המצוות, שהרי כתב המשנ"ב (סי' כ"ד ס"ק ה') על מצוות ציצית: "ומצווה זו מציל האדם מן החטא דכתיב 'ולא תתורו' וגו' למען תזכרו' וגו' והייתם קדושים, ואף דכל שאר המצוות אין בהם זאת הסגולה להצילו מיצר הרע, ציצית עדיף, וכדאיתא בעובדא דמנחות (דף מ"ד ע"א) מעשה באדם אחד וכו'".

ואף נשיאת אישה מצילה מיצה"ר וכדברי ר' חייא בגמ' ביבמות (גף ס"ג ע"א) "דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא", וא"כ יש קשר בין עיטוף בציצית לבין נשיאת אשה.

ובכלל, כל עניינה של מצוות ציצית היא לזכור את מצוות ה' ולהזהיר מלתור אחרי לבבנו ואחרי עינינו, ואף נאמר בה "והייתם קדושים לאלוקיכם", וא"כ יש מקום שתהווה הציצית תזכורת בשעת הנישואין שמעשה הקדושה של הנשואין כפי שמברכים בשעת

לעיטוף זה לכבד ולרומם ג"כ את מצוות חופתו ומ"ש כניסת ברית מכניסת חופה".

והוסיף "ניחזי אנן מה טעם בחרו ישראל לכסות החתן והכלה בעת כלולותם רק בטלית מצוייצת כדינה, ולא בחרו לכסות ראשיהם מלמעלה ביריעה של משי מרוקמת בזהב וכסף איש לפי עושרו והיה להם בזה מן הכבוד והתפארת? ועל כרחנו כבוד חופה בתפארת הבגדים האלה. והיעשה אדם מעשה כזה מחוסר הכבוד וההנאה והצניעות בלתי הכרח? כי מי הכריחם לכסות ראשיהם בטלית ולא ביריעת משי יקרה חטובה מאטון מצרים, אשר תפארת היא לעיני הרואים, האין זה פלא? אלא שהדבר ברור שבהיות הטלית נהדר בקודש במלבוש של מצווה ומקודש בחרו בו לחסות תחת כנפיו ביום התקדש החתן והכלה בחופה וקידושין... כי לא לחינם נהוג עלמא הכי, אלא כדי להתכבד ולהתהדר במלבוש שיש בו קדושת הדת בעת שמחתם. ואיזה כבוד נעלה על כבוד זה ומה הנאה יש יותר מעולה מהנאה הרוחנית הזאת... ופוק חזי במדינות צרפת ואשכנז אשר ראיתי שם בעיני שאין איש נגש לשרת בקודש לעבור לפני התיבה להתפלל או לעלות לס"ת בלתי שילבש הטלית. והש"ץ הקבוע בכל תפילות שמנה עשרה מוכרח שיהיה הדור בלבושו את הטלית. וכן נהוג גם פעה"ק ירושלם ת"י בעולה לס"ת אפילו במנחה עד היום לך נא ראה. וכל זה הוראה עצומה שלבישת הטלית הוא לכבוד ולתפארת".

ואכן כדבריו פסק המשנ"ב בשעה"צ (סי' תקפ"א ס"ק ג') עפ"י המג"א (או"ח סי' י"ח) דכל העובר לפני התיבה צריך להתעטף בטלית מפני כבוד הציבור. וכך נוהגים קהילות רבות מבני אשכנז, ואף בקהילתנו נוהגים כן.

האר"י, דמצוות הטלית היא סגולה להינצל מזנות, וסמוכין לזה מפסוק 'ונואף אשה חסר לב', והיינו אם חסר הל"ב חוטין של הציצית, וע"כ רומזת לו (הכלה שנותנת לו הטלית) שהרי שלך לפניך, חלקך הניתן לך מה' אשה משכלת ליתן לב לשמוח בחלקו.

ת. בסידור אבותינו (עמ' 760) נתן עוד טעם לטלית לחתן שמקבל מהכלה והוא, כדי שיברך "שהחיינו" ויתכוון גם עליה, וכתוב 'וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם', ובכללם יזכור המצוות שהתחייב לה שארה כסותה ועונתה.

ה. ברכת "שהחיינו" על טלית חדשה תחת החופה

עד כה ראינו מקורות שהחתן היה מעוטף בטלית בשעת חופתו ובחלק מהמקורות השתמשו בטלית לצורך החופה עצמה שהחתן עטף בטליתו את כלתו או שפרסו את הטלית עליהם וכנ"ל.

אולם במהרי"ל (הלכות נישואין סעיף י') מופיע מנהג זה גם בהקשר של ברכת 'שהחיינו', וז"ל: "בדידי הוה עובדא, שבחור הייתי ונשאתי גרושה ותקנתי טלית חדש לנישואין ונתעטפתי בו מקודם הנישואין בשבועות לכבוד הרגל, כי אמרתי מאחר שהורגלתי במדינות אחרים ללבוש ציצית מיום שנעשיתי בר מצווה ולא נהגתי בארץ מולדתי בריינוס שנוהגים שגם נערים גדולים אין מתעטפין בציצית עד נושאים אשה וסמכה להא דכתיב 'גדילים תעשה לך' וסמך ליה 'כי יקח איש אשה'. ואני שניתי כשאר ארצות ואמרתי כבוד רגל עדיף. ואחר הרגל אמר אלי אמ"ץ מהר"י סגל, דשלא כדין עשיתי, דיום חתונה עדיף לגבי בחור

החופה 'מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין' ינותר ע"י הקדושה, ולא ח"ו ע"י היצר הרע.

ה. עוד טעם לקשר בין נישואין לבין מצוות ציצית מובא בחידושי אגדות הש"ס למהר"ל (שבת דף ל"ב ע"ב, ח"א עמ' כ"ב) שביאר את המימרא "בעוון ציצית בנים מתים" וכתב: "שהציצית הם ענפים יוצאות מן בגדו שהוא לגופו כך הם הבנים שהם ענפים היוצאים מגופו. והבן זה, כמו שכתוב (רות ג') 'פרשת כנפיך על אמתך', שנקרא האישות פירס עליה כנף בגדו, וכן נקראת בבגדו 'כיוון שפירס טליתו עליה' (קידושין י"ח ע"ב), ומן הכנף שהוא האישות, יוצאין הציצית שהם הבנים... וכן מצוות ציצית היא המצווה בטליתו של אדם שהוא שלו ובוה יש חיבור לדבר דומה לו והם הבנים שלו".

טעם זה מזכיר את דברי הרמ"א (אה"ע סי' ס"א סעיף א'): "א"א לעשות החופה תחת השמים לסימן טוב שיהא זרעם ככוכבי השמים".

ו. כתב האר"י ז"ל (פרי עץ חיים שער ק"ש סוף פי"א) לגבי חשיבות עיטוף החתן והכלה בטלית וז"ל: "כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי" (ישעיהו נ"ז ט"ז) והכוונה כי תיכף שגזר על הנשמה של הזכר לבא אל עולם הזה, אזי נחצבת ג"כ נקבתו מהיכל לבנת הספיר, ועולה למעלה באחורי הזכר בהיכל עצם השמים, ומתעטפין יחד ברוח העוטף אותם ממחצבתם, וזה הרוח בא מרוח פסקנית ע"י שרף אחד ששמו רוח פסקנית ומעטף אותם כמו שמעטפין בטלית לחתן וכלה, ומנהג אבותיהם בידיהם, ואינם יודעים מה הם עושים".

ז. בספר טעמי המנהגים (עמ' ת"ה) כתב עפ"י

'שהחיינו' על הטלית החדשה, שהרי תמחו הפוסקים מדוע לא מברכים 'שהחיינו' בחתונה, וכדברי ערוה"ש (או"ח סי' רכ"ג ס"ד): "יש תמיה למה לא יברכו 'שהחיינו' שהרי שמחה גדולה היא שמברכין 'שהשמחה במעונו'".

ובשו"ת מהרי"ק (שורש קכ"ח) כתב בשם הגהות סמ"ק שכשם שעל ביטול חמץ לא מברכים 'לפי שזמנו אינו קבוע, דהא מפרש ויצא בשיירא ועושה ביתו אוצר תוך ל' יום בין סמוך בין מופלג צריך לבער" כך גם ניתן ליישב המנהג שלא לברך על קידושי אשה או נישואים. אך מלשונו: "ליישוב המנהג" משמע שבאופן עקרוני מן הראוי היה לברך. והרוקח (סי' שע"א) כתב "ומאחר שהיא באסיפת עם אין חייבין לברך". וצ"ע בטעמו.

ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' נ"ה) הביא בשם 'שמלה חדשה' (סי' כ"ח) את טעם האבודרהם – שכל מצווה שתלויה בדעת אחרים אין מברכים עליה 'שהחיינו', וה"נ בענייננו "אולי לא יאבו ויתבטלו הקידושין והנישואין". והחת"ס דחה זאת, וניסה להביא טעם אחר עיי"ש. וא"כ כל הטעמים קשים.

ולעומת זאת היעב"ץ במור וקציעה (סי' רכ"ג) כתב: "ועל האשה נראה שאם אשה הגונה היא ודאי יש לו לברך 'שהחיינו', אי משום קיום המצווה, ביחוד אם היא ראשונה, ואי משום דלא גרע מראיית חבר דעלמא החביב לו... ובתנאי שתהא כשרה וחביבה עליו כגופו".

והרב חיד"א ב'מחזיק ברכה' (סי' רכ"ג ס"ק ה') הביא את דברי המור וקציעה והסיק

מכל רגל וכל כלי חדשים יחזיק לנישואין".

השואל נהג להתעטף בטלית כבר מיום הבר מצווה שלו, ולא כמנהג עיר מולדתו שמתעטפין רק מיום החתונה. ומכיוון שחג השבועות היה סמוך ליום חתונתו והוא תיקן טלית חדשה לכבוד הנישואין, סבר השואל לחדש אותה כבר בחג השבועות שחל קודם יום חתונתו, והמהרי"ל טען נגדו שלא עשה כדן, כי היה לו לחדש את הטלית החדשה ולברך עליה 'שהחיינו' ביום החתונה. וה"ה לכל בגדיו החדשים. ואף שברישא של הדברים היה אפשר להבין "דיום חתונה" הכוונה לתפילת שחרית קודם החתונה, וא"כ אין ראייה לעיטוף בשעת החופה, אך מסוף דבריו שכתב "וכל כלי חדשים יחזיק לנישואין" נראה שכוונתו לשעת הנישואין ממש, שהרי לא מצאנו שחתן לובש את בגדי חתונתו כבר בתפילת שחרית של יום חתונתו, אלא לובשם בסמוך לחתונה ממש.

למדנו מדבריו, שראוי לברך 'שהחיינו' ביום הנישואין, וכשעומדת בפני אדם אפשרות לברך 'שהחיינו' ביום חתונתו, או בחג הסמוך לו – יום חתונתו עדיף. ובמקומות שבהם לא מתעטפים בטלית עד החתונה – אף לדעת השואל פשיטא שיש להמתין ליום הנישואין ולא להקדים ולחדש את הטלית בחג, משום שסמכה התורה את עניין "גדילים תעשה לך" ל"כי יקח איש אשה".

ו. מדוע לא תיקנו ברכת 'שהחיינו' על הנישואין

ונראה שיש יתרון במנהג המהרי"ל לברך

ב. הערת הגר"א נבנצל: היו רגילים לעשות החופה מייד אחר שחרית, מזה הסתעף המנהג לצום עד החופה.

שהחיינו כשמקיימה לראשונה בחייו. ואף שמצווה זו אינה תלויה בזמן, ובברכת שהחיינו מברכים על ש"הגיענו לזמן הזה" כבר כתב הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"א ה"ט) שמצווה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה יש בה ברכת 'שהחיינו', 'וכן מצווה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת שהרי היא דומה למצווה שהיא מזמן לזמן', וא"כ ה"ה מצוות הקידושין והנישואין שאינה מצויה בכל עת יצטרך לברך שהחיינו.

והתוס' בסוכה (דף מ"ו ע"א ד"ה העושה סוכה) שאלו מדוע יש מצוות שתיקנו לברך עליהן 'שהחיינו' כסוכה ולולב ויש מצוות כציצית ותפילין שלא תיקנו לברך שהחיינו, ותירצו שרק מצווה שיש בה שמחה תיקנו לברך עליה 'שהחיינו'. ומכיוון שהקידושין והנישואין ודאי שיש בהם שמחה יש לברך עליהם שהחיינו לדעת הרמב"ם הסובר שהם מצווה בפני עצמה.

וכן הרוקח (סי' שני"ו) הגדיר את הנישואין "כמצווה חביבה" ודימה זאת ללולב ושאר דברים. ונראה שזו גם דעת היעב"ץ ב'מור וקציעה' שכתב לברך שהחיינו על הנישואין "אי משום קיום מצווה" כדברי הרמב"ם שזו מצווה שאינה תדירה וכן לדעת התוס' זו מצווה שיש עליה שמחה, והוסיף היעב"ץ "בייחוד אם היא (הכלה) ראשונה" שבוזה לדעת הרמ"א בקיום מצווה בפעם הראשונה יש לברך שהחיינו.

אמנם לדעת הרא"ש בכתובות (פ"א סי' י"ב) הקידושין והנישואין אינן מצוות בפני עצמן ולכן אף ברכת האירוסין אינה ברכת המצוות,

שאף שכאשר עלה בידו ליקח אשה הגונה ודאי צריך הוא להודות ולשבח לה, אך "עם כל זה יברך בלא שם ומלכות". ובשד"ח (אסיפת דינים מערכת ברכות סי' ב' ס"ק ד') הסיק שלא לברך 'שהחיינו'. וא"כ מידי מחלוקת לא יצאנו. אך כאשר הוא מתעטף בטלית חדשה ודאי שצריך לברך 'שהחיינו', וכפסק השו"ע (או"ח סי' כ"ב ס"א) שהקונה טלית והטיל בה ציצית מברך 'שהחיינו', והוסיף הרמ"א שאם לא בירך בשעת העשייה מברך בשעת עיטוף ראשון. וא"כ יכול לברך על הטלית החדשה 'שהחיינו' ולכוון בה גם על הנישואין, מבלי להיכנס לספק ברכה לבטלה.

זאת ועוד, הרמ"א בהלכות כיסוי הדם (יו"ד סי' כ"ח ס"ב) כתב: "מי ששחט פעם הראשון מברך 'שהחיינו' על הכיסוי", וא"כ אף המקדש אישה בפעם הראשונה בחייו צריך לכאורה לדעת הרמ"א לברך 'שהחיינו' על קיום מצוות נישואין.

ואף שהמצווה היא "פרו ורבו" והנישואין הם רק הצעד הראשון בקיום המצווה, מהרמב"ם (הלכות אישות פ"א א' ד') משמע שהקידושין עצמם הם מצוות עשה. וכן מפורש ממה שכתב רבי אברהם בן הרמב"ם (הובא בריש ספר מעשה רוקח חלק א' ד"א): "אמנם ברכת האירוסין היא ברכה על מצווה, ואין ראוי שיברך אותה אלא עושה המצווה", ולכן הסיק שהחתן בעצמו יברך את ברכת האירוסין מדין **ברכת המצוות** שמברכים אותן עובר לעשייתן. א"כ משמע שהקידושין הם מצווה בפני עצמה וראוי לברך עליה ברכת

ג. הערת הגר"א נבצל: לענ"ד י"ל דעל מצווה ושמחה גדולה זו תקנו דלא סגי בברכת 'שהחיינו' אלא בעינן שש (שהוא שבע) ברכות.

'שהחיינו' על בגד ולא כתבו על טלית דווקא). ונראה שה'נהר פקוד' כתב לכוון בברכת 'שהחיינו' על קיום מצוות 'פרו ורבו', ולא על מצוות קידושין, כדי שלא להיכנס למחלוקת האם הקידושין והנישואין הם מצווה כהרמב"ם או רק הכשר מצווה. אמנם לדעת היעב"ץ אף על קשר השידוכין אפשר לברך 'שהחיינו' "ככל הכנה והזמנה להכשר מצווה בלבד שמברך עליהן זמן מדינא דתלמודא, אע"ג דלא נהגינן הכי כמ"ש בעושה סוכה (דף מ"ז ע"א)... מכל הלין פשוט בעיני לברך על השידוכין ג"כ" (מור וקציעה שם). והוסיף היעב"ץ וכתב: "גם האשה תברך" (שם)ז. וא"כ ה"ה בהכשר מצווה של קידושין ונישואין כנ"ל.

ז. מנהג העיטוף בטלית בפוסקי אשכנז וספרד

מה שכתב ה'נהר פקוד' שראה מנהג זה במצרים, מסתבר שגם באשכנז נהגו כן, כפי שהובא במהרי"ל לעיל.

ואכן מנהג זה שהחתן מתעטף בטלית מצינו בדורות האחרונים גם בפוסקי אשכנז וגם בפוסקי ספרד.

כך כתב בעל 'נחלת שבעה' (סי' י"ב מחדשים ס"ח): "מנהג אשכנז שהחתן פורס עליה טלית של מצווה לחופה. וכן כתב בעל 'עולת תמיד' (או"ח סי' ח' ס"ק כ"ב) וכן כתב בשו"ת 'שבות יעקב' (ח"ב סי' כ"ג) וכן כתב היעב"ץ ב'מור וקציעה' (או"ח סי' כ"ב): "נהגו בני אשכנז, שהחתן ביום חתונתו מתעטף בטלית עם כלתו והיא חופתו". וכן כתב ה'צרוך לנר' בשו"ת בנין ציון (סי'

אלא ברכת השבת. ולדעתו רק הפרייה ורבייה הוא קיום המצווה, והנישואין והקידושין הם הכשר מצווה או תחילת המצווה ואין ראוי לברך 'שהחיינו' אלא על גמר מצווה. ובהגהות אשר"י (שם ד"ה משום) הוסיף דבקידושין ישנו אף חשש שמא לא יזכו להבנות יחד ואם כן יתברר למפרע שלא קיים בנישואין כל מצווה.

כמו כן, הש"ך (שם ס"ק ה') נשאר בצ"ע על דברי הרמ"א שמברכים על מצווה בפעם הראשונה.

לכן נראה לומר, שכדי לצאת ידי כל הספקות, יתעטף בטלית חדשה תחת החופה, ואז לכו"ע יכול לברך 'שהחיינו' (עיין משנ"ב סי' כ"ב ס"ק ב' שאין הברכה משום המצווה אלא משום הבגד החדש שלובש) ויכוון בזה גם על הקידושין והנישואין, [ואם מקיים מצוות ציצית בפעם הראשונה בחייו, כהבנת המשנ"ב (לעיל) בדברי המהרי"ל, נראה שיש לכוון בברכת שהחיינו גם על קיום מצוות ציצית, כהרמ"א לעיל].

ואכן כך כתב במפורש בספר 'נהר פקוד' (שנכתב על הספר 'שער המפקד' דף ב' ע"א, הובא באוצר הפוסקים אה"ע סי' ס"ב סעיף א' ס"ק י"ב): "שעתה מקרוב ראה לנבוני דבר ויראי אלוקים במצרים, שעושין לחתן טלית חדשה, ובשעת החופה שנותנים אותה גם בראש הכלה, מברך עליה החתן 'שהחיינו' וכו', ופוסט ברכת שהחיינו אשר היתה ראויה להיות בחופה על מצוות פרו ורבו". (וכהצעת ה'נהר פקוד' כתב ג"כ ה'יפה ללב' אה"ע סי' ס"ב ח"ד סק"ל וכן כף החיים' או"ח סי' רכ"ג ס"ק כ"ב אלא שכתבו שיברך

ז. הערת הגר"א נבנצל: ולמה לא 'הטוב והמטיב'?

בפתח הדביר (או"ח סי' ט' אות ג'), וכ"כ ה'שדי חמד' בשו"ת 'אור לי' (סי' י') וכ"כ בשו"ת זבחי צדק (ח"ב חו"מ עמ' קל"ב), וכ"כ הגר"ח פלאגי' בספרו שו"ת לב חיים (ח"א סי' צ'), וכ"כ רבי יוסף משאש זצ"ל בספרו שו"ת אוצר המכתבים (ח"ב סי' תקצ"ד), וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז אה"ע סי' י' אות ג'). וסיכם זאת הגר"ח ד' הלוי בספרו מקור חיים (ח"ה פרק רל"ז): "ומכאן שעיקר הנישואין הוא הטלית שהחתן פורש על כלתו לאות וסימן שמעתה ואילך נכנסת היא תחת חסותו, והיא החופה למנהג הספרדים".

ח. זמן העיטוף בטלית בחתונה

בימינו, שהאירוסין והנישואין נעשים בסמיכות, יש לדון מתי ראוי לחתן להתעטף בטלית – לפני האירוסין או לפני הנישואין. ונראה שהתשובה תלויה בנ"מ בין הטעמים. לפי דברי המנהיג (שהובאו לעיל בפרק א), שטעם העיטוף בטלית הוא לקיים על ידה את עיקר דין החופה – א"כ זה שייך לנישואין ולא לאירוסין. ואכן כך משמע במפורש באורחות חיים (שם) שכתב "ואחר האירוסין עושים להם חופה שחופפין אותן בטלית... וזהו הנקרא חופה".

אך לעומת זאת, בספר המנהיג (שם) הביא גם את מנהג צרפת: "ראיתי בצרפת בשעה שמקדשין פורסין טלית אחד על החתן והכלה וסביבותם, ויש טעם לדבר לפי שברוב אספת העם אשר שם יראה כמקדש אשה בשוק, ורב מנגד אדמקדש בשוקא משום פריצותא, לכן מכסין אותן לקדש בצניעות", וא"כ משמע שכבר בשעת הקידושין היו מכוסים בטלית. וכן משמע ברוקח (סי' שנ"ג).

קל"ט): "לפרוס טלית על החתן והכלה... להיות במקום החופה... מנהג זה ישן נושן הוא בכל מדינות אשכנז הנוהגין אחר המהרי"ל... וכן ראיתי מנעורי בארץ מולדתי". ומביא שם ה'בנין ציון' אף עדות מרבי משולם זלמן הכהן אב"ד מאסטריכט שבהולנד בשנת תרי"ט כי "המנהג שבמדינה שם לפרוס טלית על החתן והכלה... להיות במקום החופה. וכן הביא מנהג זה ה'באר היטב' (או"ח סי' ח' ס"ק י"ח).

וכן בפוסקי ספרד הובא מנהג זה. כך כתב שו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' כ"ב) "שלוש (החתן) הטלית ופורש כנפו עליה". וכן כתב ב'פרי האדמה' (ח"א דף כ"ג ע"א) שבעל 'זרע אברהם' ששימש כראש רבני ירושלים בחתונה שהוא נכח "בירך החתן ברכת 'להתעטף בציצית' ופירסו הטלית אח"כ על הכלה". וכן כתב החיד"א בברכי יוסף (או"ח סי' ח' אות ה): "חתן וכלה המתעטפים בטלית אחד... מנהג פשוט בארץ הצבי", וא"כ זהו המנהג שנהגו בארצנו הקדושה. וכן כתב הבן איש חי (פרשת שופטים שנה א' סעיף י"ב): "בעיר הקדושה ירושלים תובב"א, המנהג שהחתן לובש טלית מצוייצת כהלכתה בברכת אירוסין, ואח"כ קודם ברכות הנישואין משליכין את הטלית גם על ראש הכלה, ויהיה פרוס על החתן וכלתו יחד, וזהו חופה דידהו". וכן כתב 'שער המפקד' (ח"א דף ב' ע"א), וכן כתב בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל א' סי' כ"ה), וכן מקצת מבני תימן נהגו כן (עיי' ילקוט מנהגים ירושלים תש"מ עמ' 351). וכן כתב שיירי כנה"ג (או"ח סי' ח' ס"ה), וכן העידו על בעל 'מחנה אפרים', רבי אפרים נבון: "בירך החתן ברכת להתעטף בציצית ופירסו הטלית אח"כ על הכלה" (הובא בפרי האדמה ח"א דף כ"ג ע"א). וכ"כ

שופטים סעיף י"ב) "בעיה"ק ירושלים תובב"א, המנהג שהחתן לובש טלית מצויצת כהלכתה בברכת אירוסין, ואח"כ קודם ברכות הנשואין משליכין את הטלית גם על ראש הכלה... וזהו חופה דידהו". וכן כתב רבי שם טוב גאגין בעל 'כתב שם טוב' (ח"א עמ' תרכ"ד-תרכ"ה) "החתן לובש הטלית קודם ברכת אירוסין" עיי"ש.

כיום, רוב הנוהגים להתעטף בחתונתם בטלית עושים כן לאחר הקידושין, קודם הנישואין, ואולי יש להביא סמך לזה מדברי ערוה"ש, דהערוה"ש (או"ח סי' רכ"ג ס"ד) הקשה מדוע לא מברכים 'שהחיינו' בחתונה אף ששמחה גדולה היא, ותירץ: "וי"ל משום דבשעת אירוסין אינה עדיין שמחה שלימה ואי אפשר לברך אז 'שהחיינו', ובשעת נשואים שנגמרה השמחה אי אפשר לברך מפני שעצם הדבר כבר נגמר באירוסין. ולכן גם אצלנו שהם כאחד האירוסין והנישואין לא נהגו לברך כיוון שהם לא בירכו גם אנן לא מברכין". אך אם יתעטף בטלית חדשה ויברך 'שהחיינו' על הבגד החדש ויכוון גם על האירוסין והנישואין כאחד שפיר דמי, ובכך ייצא יד"ח לכו"ע ותתורץ קושיית ערוה"ש.

ט. האם הטלית צריכה להיות קנויה לחתן

ויש לדון, האם הטלית שהחתן מכסה בה את כלתו צריכה להיות טלית שלו דווקא. בבאר היטב (או"ח סי' ח' ס"ק י"ח) דן האם "במקום שנוהגים שמשליכין טלית על החתנים והכלות בעת חתונתם, צריך החתן לברך על הטלית ברכת ציצית" והביא מחלוקת אחרונים, ד'העולת תמיד' וה'שיירי כנה"ג' כתבו שיברך, וה'גינת ורדים' חלק וסבר שאין לברך "דמאחר דהטלית שמשליכים על

ולכאורה, כיום שנוהגים לעשות החופה במקום מיוחד (תחת הכלונסאות) ואינו נחשב "כמקדש בשוק", א"כ אזלא ליה הטעם שכתב המנהיג במנהג צרפת שנהגו כבר בקידושין לפרוס על החתן והכלה הטלית, וא"כ אדרבא, ראוי שיתעטף בטלית אחר האירוסין לפני הנישואין ואז יכסה את הכלה ובכך יהיה ניכר שהטלית היא לשם חופה. וא"כ בכה"ג אף המנהיג יודה לדברי האורחות חיים.

מאידך גיסא, לטעם הנהר פקוד שכתב שהחתן מתעטף בטלית "כדי להתכבד ולהתהדר במלבוש שיש בו קדושת הדת בעת שמחתם" א"כ טעם זה שייך גם לאירוסין שגם אז יש שמחה. וכן לטעם שכתב כנה"ג (על ב"י אה"ע סי' ס"א אות א' ד"ה אמר המאסף) "שיהו מעוטפים בטלית של מצווה בשעת כניסה לחופה וכבר ראיתי ג"כ מי שנוהג להניח תפילין בראשו על טעם כחתן יכהן פאר" א"כ מהאי טעמא שייך להיכנס עם טלית לתוך החופה (הכלונסאות) עוד בטרם האירוסין או לכה"פ להתעטף בחופה קודם ברכות האירוסין.

ולפי מה שכתבתנו בשם ה'נהר פקוד', שכשמתעטף בטלית מברך 'שהחיינו' ומכוון אף על הפרייה ורבייה, א"כ ה"ה שיכוון על מצוות האירוסין (לדעת הרמב"ם) ומצוות הנישואין וכפי שכתבתנו לעיל, וא"כ יש עניין שיתעטף ויברך עוד קודם האירוסין בסמיכות למצוות אלו. וכן כתב בפירוש בעל נהר מצרים (הנהר פקוד) "מה שראיתי בירושלים ת"ו... כי בשעת החופה בעת הקידושין מביאים טלית חדשה להחתן, והחתן מברך... ואח"כ משלשל הטלית, ומכסין בו גם את ראש הכלה הנצבת לימינו".

וכן כתב במפורש הבן איש חי (שנה א')

שצריך שהחתן ישכור במיוחד את חדר הייחוד בקניין כסף. ויש לדון אם חופת טלית דומה לחדר ייחוד בעניין זה. אך נראה שהמחמירים לשכור בכסף את חדר הייחוד א"כ ה"ה בטלית. ויל"ע.

מ"מ כיום, המנהג שהחתן מקבל טלית חדשה (בד"כ מתנה ממשפחת הכלה או מהכלה כן כתב בספר 'פה ללב' (דף ל"ז) בשם ספר לקוטי עצות דמנהג אשכנז היה שהכלה שולחת לחתן טלית ביום חופתם, ויש בזה טעם עפ"י הסוד. והוסיף ה'פה ללב' עפ"י המג"א (או"ח סי' ח' ס"ק ג') דמשמע במסכת קידושין (כ"ט ע"ב) שבחור לא נשוי לא היה מכסה ראשו בטלית אפי' הוא ת"ת, וכיוון שהיא גורמת לו להתחייב בכיסוי ראשו בטלית, הנהיגו שהיא תקנה לו הטלית).

ומכיוון שהחתן מקבלה מן הכלה במתנה, ודאי ראוי שיתעטף ויברך על מצוות ציצית ואח"כ יקיים בטלית את החופה, ובזה יודו גם האחרונים לעיל שסברו שאין לברך בטלית שאולה.

עוד נראה, שהספק היה אפי' בטלית של החתן, מ"מ כיוון שלא היה מתעטף בו אלא היו משליכים הטלית על החתן והכלה, היה ספק שמא אין זה נחשב ללבישה וע"כ אין לברך. וכך משמע מדברי כף החיים (או"ח סי' ח' ס"ק נ"ד) וע"כ הסיק ש"כדי לצאת כל הדעות יברך החתן על הציצית ויתעטף בו כעטיפת הישמעאלים ... ואח"כ מורידו על גופו דהיינו שיהיה על גופו ועל ראשו וישהה כדי הילוך ד' אמות ואח"כ משליכין אותו על החתן ועל הכלה... וכן המנהג פה עיה"ק ירושלים תובב"א דבתחילה מברך החתן ומתעטף בו ואח"כ פורשין אותו על החתן ועל הכלה.

החתנים אינו אלא להגן... אין צריך לברך". והביא את י"ד אהרן' שפסק לברך וכן בעל שו"ת הלכות קטנות (סי' כ"ב) וכן שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' כ"ב).

ומכל מחלוקת האחרונים שם משמע, שהטלית לא היתה של החתן, אלא טלית שאולה לצורך החופה, וע"כ דנו האם זו נתינה גם לצורך מצוות עטיפת טלית ודינה כמתנה ע"מ להחזיר, ויוכל לברך על מצוות ציצית, או שמא השאילו לו רק לצורך כיסוי החופה וא"כ דינה כטלית שאולה לצורך עלייה לתורה או ירידה לפני התיבה, שאין מברכים עליה משום שאינה אלא לכבוד בעלמא.

ולכאורה אם הטלית נועדה לשם חופה, צריך שהיא תהיה שלו דווקא, שהרי למדו זאת מהפסוק "ופרסת כנפייך על אמתך" משמע שבכנף שלו צריך לכסות את הכלה ובכך מכניסה לחופה, וא"כ כיצד מועיל בדבר בטלית שאינה שלו?

ושמא יש לתרץ, דאה"נ שהטלית לשם חופה צריכה להיות שלו, אלא שהקנו לו את הטלית, כמתנה ע"מ להחזיר לשם חופה דווקא ולא לשם מצוות ציצית, והרי הוא כמו המוכר דקל לפירותיו שהדקל נשאר של המוכר והוא קנוי לקונה רק לצורך פירותיו כמובא בגמ' יבמות (דף צ"ג ע"א). ודו"ק.

וגם לסוברים שהחופה היא 'חדר ייחוד' דנו האחרונים האם צריך שחדר זה יהיה קנוי לחתן בשביל שייחשב ביתו. ה'עזר מקודש' ריש סי' נ"ה ס"ל כן. והמ"ב (סי' של"ט ס"ק ל"ב) כתב 'וצריך לייחד להחתן אותו החדר והוי כהכניסו לביתו' וכ"כ בסדור דרך החיים הלכות אירוסין לגאון מליסא. ובמועדים וזמנים השלם (ח"ד סי' רפ"ז בהג"ה) כתב

י. מדוע נשכח מנהג העיטוף בטלית בעדות אשכנז

לאור כל הנ"ל, שמנהג העיטוף בטלית בנישואין שורשו מקדמת דנא, ונמצאו לו עדויות בראשונים ובאחרונים בין פוסקי אשכנז ובין פוסקי ספרד, א"כ תמוה מאד מדוע מנהג זה נעלם מעדות אשכנז וכמעט שלא מצאנו שנוהגים כן בדורות האחרונים? וביחוד יש לתמוה על הרמ"א שכמעט בכל מקום מביא את פסקי המהרי"ל ובעניין הטלית לא כתב מאומה! אלא שאת הרמ"א ניתן ליישב, שהמהרי"ל לא הזכיר שבטלית עושים את החופה אלא כתב דבהלילת בתו נטל שפת צעיפין והניח עליהם לחופה על שם 'ותקח את הצעיף ותתכס'. ואכן הרמ"א באה"ע (סי' נ"ה ס"א) כשהביא את מנהגי החופה כתב במפורש "וי"א שהחופה היא שפורסין סודר על ראשה בשעת הברכה", וא"כ יש לומר שהרמ"א הלך בדרכו של המהרי"ל. אך עדיין קשה, שהרי המהרי"ל כתב שמי שיש לו טלית חדשה צריך לשומרה לנישואין ומשמע לשעת החופה כפי שהוכחנו לעיל, וכן הוא הזכיר את המנהג של בני ריינוס שאין מתעטפים בטלית עד הנישואין, ומדוע הרמ"א לא הזכיר זאת? זאת ועוד, הרמ"א (בשו"ע אה"ע סי' נ"ה ס"א) כתב הרבה דעות מהו חופה וכל דעה כתב בשם "י"א" ואז סיים "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסין שם יריעה פרוסה על גבי כלונסאות ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדשה שם ומברכים שם ברכת אירוסין וקידושין ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע וזה החופה הנהוגת עכשיו". הא קמן שהרמ"א השמיט למעשה את מנהג "שפורסין סודר

על ראשם בשעת הברכה" שהביא קודם לכן כמנהג המהרי"ל. וכן כתב הב"ח (שם ד"ה ונראה דמנהגנו) "דהיריעה הפרוסה ע"ג כלונסאות הוא במקום הסודר שפורסין על ראשיהן". וצ"ע מדוע נעלם כיסוי הסודר לטובת היריעה בכלונסאות, או שלכה"פ ינהגו גם בו כפי שנהגו גם הינומא וגם חדר ייחוד. וצ"ע.

לגבי השאלה הראשונה, מדוע כיום לא נהגו בני אשכנז שהחתן יתעטף בטלית, חשבתי בלבי, שמא בזמנם נהגו לערוך את החופות ביום, וכיום הרבה מהחופות נוהגות בלילה ויש לחשוש לדעת הט"ז (הובא במשנ"ב סי' תקפ"א ס"ק ו') האוסר ללבוש בלילה בגד יום בעל ארבע כנפות, כדלקמן.

ולאחר זמן הראה לי תלמידי אריאל זעפרני הי"ו שאכן דברים אלו מפורשים בדברי ה'בן איש חי'. ב'בן איש חי' (שנה א' פרשת שופטים סעיף י"ב) כתב: "ובעיה"ק ירושלים תובב"א המנהג שהחתן לובש טלית מצויצת... ואח"כ קודם ברכות הנישואין, משליכין את הטלית גם על ראש הכלה ויהיה פרוס על החתן וכלתו יחד וזהו חופה ידיהו. ופה עירנו בגדד יע"א, המנהג לפרוס וילון כנגד הכלה... ואין נוהגים ללבוש טלית". ואכן ה'בן איש חי' התקשה, מדוע לא נוהגים בטלית. ותירץ: "ואפשר הטעם דלא נהגו בטלית מפני כי פה עירנו עושים החופה ושבע ברכות אחר ערבית בשקיעת החמה או אחר שקיעתה או עד חשיכה ממש ואין ראוי ללבוש טלית אותו זמן".

וכוונתו לחשוש של הט"ז (באו"ח סי' תקפ"א ס"ק ב') שהחמיר שלא ללבוש בלילה בגד יום בעל ארבע כנפות, כדי שלא להיכנס לספק ברכות. שהרי נחלקו הראשונים: לדעת הרמב"ם לילה לאו זמן ציצית ולדעת הרא"ש

ציצית, א"כ ברור שמדובר שהטלית על החתן והכלה בלבד ולא שפרוסה כאוהל מעל ראשיהם כפי שנוהגים כיום בחופה על גבי כלונסאות. ואף על פי כן, מכיוון שאין זה דרך עיטוף גמורה ואינו דרך לבישה, אפשר שאף לדעת הט"ז מותר לכתחילה אף בלילה לפרוס את הטלית מעל ראשי החתן וכלה, ובלבד שלא יתעטף בה החתן עיטוף גמור.

אולם בני אשכנז לא חילקו בין עיטוף לפריסה, ונהגו שלא לפרוס כלל טלית בלילה, כדי שלא להיכנס לספק ברכה כפי שכתב הט"ז.

ויש להביא ראיה לכך שהט"ז אסר כל לבישת כסות יום בלילה, אף בלא עיטוף כדרך הישמעאלים, מכך שהורה לשי"ץ בסליחות הנאמרות קודם עה"ש, להיפטר מספק חיוב בציצית ע"י לבישת טלית מצוייצת שאולה, ולא התיר לו ללבוש טלית בלא עיטוף כעטיפת הישמעאלים. ואם כן אף על נתינת הטלית על החתן והכלה חששו שמא מתחייב בציצית, כדברי שו"ת הלק"ט (סי' כ"ב) שהובא לעיל, וע"כ נמנעו מלקחת טלית והסתמכו על יריעה הפרוסה על גבי כלונסאות כחופה.

ומכיוון שנמנעו מלקחת טלית בלילה, אף חופות שנערכו קודם השקיעה לא פרסו טלית משום 'לא פלוג'.

אולם את מנהגם של רבים מבני אשכנז שנהגו שהחתן לבוש בטלית אף בחופה הנערכת בלילה, יש ליישב, שלא חששו לחומרת הט"ז, וכפי שהרמ"א במפורש לא חשש לדעה זו כמו באו"ח (סי' ח' ס"ב) שכתב: "ואם לבשו קודם לכן (הטלית) כגון בסליחות לא יברך עליו, וכשיאיר היום ימשמש בו ויברך." הרי מפורש שהתיר ללבוש טלית

כסות לילה פטורה מציצית, אך בגד יום חייב בציצית אף בלילה. וכתב הט"ז, שלכן יש להיזהר לא להתעטף בבגד יום בלילה כדי לא לקיים מצווה בלא ברכה, ולכן כתב שבסליחות כאשר החזן מתעטף בטלית קודם עלות השחר, לא יתעטף בטליתו, אלא ישאל טלית מחברו כדי להיפטר מברכה, שהרי בגד שאול פטור מציצית.

ולכן בעבר, שהיו עושים חתונות ביום, החתן יכול היה להתעטף בטלית בברכה לכו"ע. אך כיום שרוב החתונות עברו ללילה, חתן המתעטף בטלית מכניס עצמו לספק ברכה, וכדי לחוש לדעת הט"ז נמנעו מעטוף בטלית כלל.

אלא שאם נכונים דברינו, א"כ מדוע בני ספרד נוהגים שהחתן מתעטף בטלית אף בחתונות הנערכות בלילה.

כמו כן קשה, מדוע בני ספרד אינם נוהגים שהחתן מכסה בטלית את כלתו, כפי שהובא בפוסקים לעיל.

וראיתי במקור חיים להגר"ד הלוי זצ"ל (ח"א פרק כ"ז ה"ה) שכתב: "הנוהגים לפרוש טלית על החתן והכלה בשעת סדור חופה וקידושין, אם החופה נערכת ביום, נוהגים שהחתן מברך להתעטף בציצית, ואם היא חדשה גם ברכת שהחיינו. ואח"כ פורשים הטלית על החתן והכלה. ואם החופה נערכת בלילה יפרשו הטלית בלא ברכה והחתן לא יתעטף בה".

ובמקורות להלכה זו הביא את דברי ה'באר היטב' (או"ח סי' ח' ס"ק י"ח) שהבאנו לעיל, ואת דברי כף החיים (או"ח סי' ח' ס"ק נ"ז) ששם דנים בשאלה "במקום שנוהגים שמשליכין טלית על החתנים והכלות בעת חתונתם צריך החתן לברך על הטלית ברכת

ואכן בסידורו של הגר"מ אליהו קול אליהו (עמ' תתקי"ג) כתב (בסעיף א'): "נהגו להביא לחתן טלית חדשה ומתעטף בה לאחר ברכת האירוסין ונתינת הטבעת ולפני קריאת הכתובה, אם החופה בלילה מברך רק שהחיינו ואם החופה ביום מברך עליה שתי ברכות: 'להתעטף בציצית' וברכת 'שהחיינו' וכשמברך 'שהחיינו' יכוון על הטלית על בגדים וכלים חדשים וכן על הכלה.

ובסעיף ב' כתב: "אחר הברכה פורסין את הטלית על ראש החתן והכלה ואוחזין בארבע הכנפות כמו באוהל על ראשם ואומרים זיתן לך וגו'" וקוראים את הכתובה, ובסיום שבע הברכות מורידים את הטלית הפרוסה". ואכן כך ראיתי עושה הלכה למעשה.

ובהמשך כתב ויש נוהגים שהחתן מתעטף בטלית לפני ברכת האירוסין, ואח"כ מכסה בה גם על ראש הכלה". ואכן זהו בדיוק המנהג שנהגו בירושלים שהביא הבן איש חי. (שם).

ואמנם אח"כ הוסיף הבן איש חי "ופה עירנו בגדד יע"א, המנהג לפרוס וילון כנגד הכלה בשעת שבע ברכות של הנישואין שמברכין אחר ברכת אירוסין אך שם הוסיף הבן איש חי כי לא נהגו לעשות זאת בטלית, כי היה כבר לילה, וחששו לדעת הט"ז כדברינו לעיל, ולפלא על הגר"מ אליהו שכל פסיקותיו נוהגות כ'בן איש חי' והכא לא נהג לא כמנהג ירושלים שהביא ה'בן איש חי' ולא כמנהג בגדד.

שמא תאמר שה'בן איש חי' לא חשש לדעת הט"ז אלא רק ניסה ליישב את המנהג, וא"כ ניתן להתעטף בטלית אפי' בלילה, אלא שעדיין קשה: א. מדוע לא נהג הגר"מ שהחתן יכסה את הכלה בטלית כמנהג ירושלים. ב.

בלילה בלא ברכה. ואף המשנ"ב הביא את דעת המג"א בשם הלבוש שש"ץ בסליחות קודם עלות השחר יכול להתעטף בטלית בלא ברכה (עיין סי' תקפ"א ס"ק ו') ולאחר מכן הביא את דעת הט"ז, אך לא דחה את המג"א והלבוש, ואף בהלכות ציצית (סי' י"ח ס"ג) לא דחה את דברי הרמ"א – וכדאיים הם הרמ"א הלבוש והמג"א לסמוך עליהם, ולהתיר לחתן לקיים את המנהג הנוהג מימים ימימה, גם כאשר החופה נעשית בלילה.

ואף לחוששים לדעת הט"ז, נראה שאינם צריכים לחשוש בחופות הנעשות קודם השקיעה משום "לא פלוג", כי בלאו הכי זו חומרא בלבד, וגדולי הפוסקים (הרמ"א, הלבוש והמג"א), לא חששו לכך.

יא. מדוע הפסיקו בני ספרד לפרוס הטלית על ראש הכלה

ועדיין נותר לברר, כיצד בני ספרד שנהגו שהחתן מתעטף בטלית חדשה ואף מברך עליה על מצוות ציצית ושהחיינו, לא נהגו שהחתן משליך את הטלית על ראש הכלה ומכסה אותה, כמובא לעיל בפוסקי ספרד.

ובדידי הוה עובדא, בחתונת תלמידי שנערכה ע"י הרשל"צ מרן הגר"מ אליהו זצ"ל, והחופה נערכה בלילה, הורה הגר"מ לחתן ללבוש הטלית בלא ברכת ציצית אלא רק ברכת 'שהחיינו', ולאחר מכן ביקש מארבע בחורים שייקחו הטלית ויפרסו על ראש החתן והכלה וההורים כאוהל, אך לא אמר לחתן לכסות בכנפו את ראש הכלה. ולכאורה זה קשה, שאם חשש לחומרת הט"ז כפי שכתב הבן איש חי, א"כ שלא ישתמשו בטלית כלל, ואם לא חשש א"כ מדוע לא הורה לחתן לעטוף בכנפו את כלתו כפי שמופיע בפוסקי ספרד.

אם תהיה הכלה נדה ולא ינהגו כן, היא לא תתבייש, שהרי ממילא הרבות מהחופות לא נוהגים לעשות כן.

ואין לתרץ דכיוון דבלא"ה יש חופה של כלונסאות, א"כ אין עניין להוסיף מנהגים כי מספיק במנהג אחד, שהרי הרמ"א (אה"ע סי' נ"ה ס"א) הביא כמה מנהגים לחופה (הבאת החתן לביתו, פריסת סודר על ראשו, הינומא, כלונסאות ועוד), וכתב החלקת מחוקק בשם הב"ח (שם ס"ק ט') "שאנו נוהגים כדברי כולם" ולא ראה בכך כפילות. וכ"כ הב"ח (אה"ע סי' ס"א ד"ה ונראה) "דמנהגנו הוא כדברי כולם מפני הספק", א"כ מדוע לא לחוש גם למנהג זה? ובדידי הוה עובדא שהרש"ל צ"ה הגר"מ אליהו זצ"ל ביקש לפרוס הטלית מעל ראשי החתן והכלה ע"י ארבעה אנשים, למרות שכבר היתה יריעה פרוסה מעל ראשיהן שהיתה מתוחה על גבי עמודים ואפילו בהכי לא ראה כפילות.

ונראה ליישב עפ"י שו"ת שארית שמחה (סי' נ"ד) לרבי שמחה הלוי במברגר זצ"ל אב"ד שטוטגרט, שמכיוון שבזמנם חלק מהכלות לא הקפידו על כל ההלכות, א"כ חששו מסדרי החו"ק שמא לא נטהרה הכלה כדין, ושמה זו חופת נדה ואז אין לחתן לכסות את כלתו. ומכיוון שקשה לחקור ולדרוש מטעמי צניעות מי נהגה כדין ומי לא, נמנעו מלהשתמש בנהג זה כחופה וסמכו על הכלונסאות ושאר הדברים. ואכן טעם זה שייך למאתיים שנים האחרונות, בהן לצערנו הרב, חלק מאחב"י התרחקו משמירת תו"מ כדין, ועל כן יש לחשוש לחופת נדה שבה אסר המהרי"ל לחתן לכסות את כלתו.

אך בעריכת חו"ק לאחב"י המדקדקים בתו"מ כדין, בכה"ג אין לרב עורך החו"ק לחשוש

בלאו הכי כבר החתן והכלה עומדים תחת יריעה הפרוסה כאוהל המחוברת לארבעה עמודים, וא"כ לשם מה הצורך להאחיל שוב בטלית? (וכך ראיתיו נוהג!)

וראיתי בספר עטרת אבות (ח"ג פרק כ"ח סעיף כ' במקורות בסופו) שניסה לתרץ שאכן לא רצה לוותר על הטלית ועל ברכת 'שהחינו' הנ"ל, אך מאידך לא רצה להנהיג שהחתן יפרוס את טליתו על ראש הכלה כבדורות עברו, לפי שחוששים משום צניעות בדור פרוץ זה, ובפרט אם הכלה טמאה בטומאת נדה שהחתן אסור לו לעטוף אותה, וירגישו בזה העומדים שם, ולהכי העדיפו לפרוס על כל הנמצאים שם.

ועדיין קשה כיצד ביטלו מנהג קדוש ועתיק יומין וחששו מטעמי צניעות במה שגדולי הראשונים והאחרונים לא חששו. כעת ראיתי שבשו"ת בנין ציון (ח"ב סי' קל"ט) נשאל ע"י הרב משולם זלמן הכהן אב"ד מאסטריכט האם יש לבטל את מנהגם בפריסת טלית החתן על ראש הכלה "מפני שלפעמים הכלה אינה טהורה", והשיב בדחייה "שמנהג זה ישן נושן הוא בכל מדינות אשכנז הנוהגים אחר מהרי"ל והזוכר במהרי"ל", והוכיח שאכן המהרי"ל הקפיד שבחופת נדה יסירו מעל ראש הכלה הצעיף "מיד אחר ברכת אירוסין", וסיים הבנין-ציון "וכן ראיתי בארץ מולדתי". א"כ מפורש שלא הסכים עם השואל לבטל המנהג מפני חופת נדה, ואדרבה הוכיח מהמהרי"ל שגם בעבר היה חילוק בין חופת טהורה לחופת נדה.

ואף אם נחוש לטעם זה שלא כהמהרי"ל והבנין ציון, נראה שכיום אין לחוש לכך כלל, כיוון שבלא"ה רוב העולם לא נוהגים מנהג זה (כיסוי הכלה בכנף הטלית של החתן), א"כ

בסמיכות הפרשיות 'גדילים תעשה לך' ו'כי יקח איש אשה'. נוהג זה נמצא בהמנהיג, הרוקח, תשב"ץ קטן, אבודרהם, הרא"ש, בעלי התוס', אורחות חיים, כל בו, הגהות מנהגים לרבי איזיק טירנא, הסמ"ק מצורף והמהרי"ל ועוד. חלקם כתבו שהחתן מתעטף בטלית בעת הנישואין, ובחלק מהם מופיע שהיה מכסה את הכלה בראשה עם כנף טליתו וזו הייתה נקראת החופה.

[ב.] טעמים רבים מצינו למנהג העיטוף בטלית:

א. עיקר החופה הוא כיסוי הכלה ע"י החתן בכנף טליתו.

ב. התורה הסמיכה מצוות ציצית למצוות נישואין.

ג. הטלית הלבנה מסמלת נקיות מחטא (אורחות חיים).

ד. החל מהחתונה החתן לובש טלית, ולכן ראוי לעשות זאת תחת החופה כדי 'לזרוז' או 'לחנכו' במצוות (אורחות חיים ובעלי התוס').

ה. להראותם שכר קיום מצוות 'גדילים תעשה לך' (סמ"ק מציריך).

ו. כדי לרומם ולכבד את הנישואין ע"י עיטוף בבגד של מצווה (יד אהרן, שיירי כנה"ג, נהר פקוד).

[ג.] מנהג זה שהחתן מעוטף בטלית הובא גם בפוסקים בני אשכנז: המהרש"ל, הנחלת שבעה, עולת תמיד, שבות יעקב, המור וקציעה, בנין ציון והבאר היטב. וכן בפוסקים בני ספרד: שו"ת הלכות קטנות, פרי האדמה, זרע אברהם, החיד"א הגר"ח פלאג"י, שער המפקד, גינת ורדים, שיירי כנה"ג, פתח הדביר, שדי חמד, זבחי צדק, בן איש חי, אוצר המכתבים לגר"י משאש ועוד.

להכי. אך מסתבר שהיו רבנים שנמנעו ממנהג זה משום 'לא פלוג' (כהגר"מ אליהו), אך זה דווקא בכיסוי החתן את הכלה בכנף טליתו, ואולם לעצם עיטוף החתן בטלית בזה לא שייך האי טעמא ולכן אין למנוע זאת וכו"ל.

יב. מסקנה

מכל הנ"ל נראה, שהמנהג שהחתן מתעטף בטליתו בעת נישואיו הינו מנהג קדוש ועתיק יומין, ונהגו בו גם בני אשכנז וגם בני ספרד, ולאחר ההתעטפות המנהג היה, שהחתן מכסה בכנף טליתו את הכלה וזה היה החופה.

וכשהחתן מקבל טלית חדשה צריך לברך 'שהחיינו' על הטלית ולכוון גם על האשה החדשה ועל מצוות הקידושין והנישואין.

ולכן חתן אשכנזי המעוניין לחדש טלית חדשה בעת חתונתו, אינו משנה מן המנהג, אלא אדרבה מחזיר עטרה ליושנה ומקיים את מנהג אבות אבותיו, ובפרט אם עד חתונתו לא נהג להתעטף בטלית, יש עניין שיתעטף בטלית בברכה בעת חופתו, מטעם זריזין מקדימין למצוות. ובחתונה של יר"ש יכול גם לכסות בכנף טליתו את כלתו. וכשמחדש הטלית יברך 'שהחיינו' ויכוון גם על כלתו וגם על המצוות שמקיימן בפעם הראשונה בשמחה (אירוסין ונישואין). וכך פסק מו"ר הגר"י אריאל שליט"א (תחומין כרך ל"ח עמ' 164 ב' סעיף 2). וכל זה כשהחופה נערכת לפני השקיעה, אך אם נערכת לאחר השקיעה, יש שנמנעו מללבוש בחופה טלית, ונהרא כפשטיה.

יג. סיכום

[א.] מצינו בראשונים רבים שחתן מתעטף בטלית בעת חופתו ואף מצאו לכך רמז

רחוקות משמירת תו"מ כהלכתן לצערנו הרב, לכן חששו עורכי החו"ק מחופת נדה, ולכן נמנעו ממנהג זה והעדיפו להסתמך על מנהג הכלונסאות ועוד (שו"ת שארית שמחה).

[ט.] רוב בני ספרד לא חששו לחומרתו של הט"ז, ואף בחתונה הנערכת בלילה החתן מתעטף בטלית ומברך 'שהחיינו' בלא ברכת 'להתעטף בציצית'.

[י.] בחלק מקהילות אשכנז במערב אירופה (הולנד, אנגליה שוויץ גרמניה ועוד) נהגו עד היום שהחתן מתעטף בטליתו ומכסה בכנפו את הכלה. ובמקומות אלה נוהגים לערוך את החופות בשעות היום. וכך נהג בארץ ראש ישיבת קול תורה הרב יחיאל מיכל שליזנגר זצ"ל (עיין אש תמיד, ספר זכרון לקדוש נכדו אליעזר שלזינגר הי"ד ירושלים תשמ"ט עמ' תתמ"ח).

[יא.] חתן אשכנזי הרוצה להתעטף בטלית חדשה בשעת חופתו, וחופתו נערכת לפני השקיעה, נראה שאין למנוע זאת ממנו, ואינו משנה מהמנהג אבותיו אלא אדרבה מחזיר עטרה ליושנה, ומקיים את המנהג שנהגו אבות אבותיו מאות בשנים. ובברכת 'שהחיינו' על הטלית החדשה, יכוון ג"כ על האשה ועל מצוות הקידושין והנישואין.

והרבה מבני אשכנז לא נהגו כן כיום. ונהרא ונהרא כפשטיה.

[יב.] אם לחתן אין בגד עליון (כחליפה וכדו') הרי שזו סיבה נוספת להעדיף שיהיה מעוטף בטלית כמנהג קיום מצוות חשובות כברית מילה וכדו'.

[יג.] לדעת המהרי"ל (הלכות נישואין סעיף ג') גם הרב העורך את החו"ק יש לו ללבוש

[ד.] יש שנהגו שהחתן מתעטף קודם הקידושין, ויש שנהגו שהחתן מתעטף קודם הנישואין לשם הכנסה לחופה.

[ה.] ברוב הפוסקים משמע שהחתן היה עוטף את ראש הכלה בכנף טליתו וזוהי הנקראת חופה. וזה רמז בפסוק 'לא יגלה כנף אביו'. אמנם בחופת נדה כתב המהרי"ל, שאין לחתן לעטוף בכנפו את ראש הכלה.

ויש שהנהיגו שאחר לבישת החתן את הטלית, היו פורסים ד' אנשים את הטלית כאוהל על ראש החתן והכלה.

[ו.] המהרי"ל הדגיש שיש לחדש את הטלית דווקא ביום חופתו, אף אם חופתו סמוכה למועד, כדי שיוכל לברך 'שהחיינו' על הטלית ושאר בגדיו בחתונתו.

[ז.] לאור דברי המהרי"ל, שיש לברך 'שהחיינו' על הטלית החדשה, נראה שיש יתרון הלכתי במנהג המהרי"ל להתעטף בטלית בחופה, שהרי יש דיון בפוסקים מדוע לא מברכים 'שהחיינו' על מצוות הקידושין והנישואין, שהיא מצווה משמחת ואינה תדירה, ובפרט אם מקיימה פעם ראשונה בחייו. וכאשר מברך 'שהחיינו' על הטלית החדשה יכוון בברכה זו גם על האשה, וכן על המצוות המתחדשות, ובכך שפיר דמי לכו"ע.

[ח.] יש לחקור, מדוע מנהג זה שהחתן מכסה את כלתו בטליתו נעלם כמעט לחלוטין מבני אשכנז. ואולי ניתן ליישב, שמכיוון שבשנים האחרונות החתונות נערכות בלילה, ולדעת הט"ז אין להתעטף בטלית בלילה כדי לא להיכנס לספק של קיום מצווה ללא ברכה, ע"כ הפסיקו את הנהגה שהחתן היה מתעטף בטלית (בן איש חי).

טעם נוסף, מכיוון שחלק מהכלות בדורנו

בגדי שבת לכבודם ואף צריך להתעטף בטלית, כמו ברכות בברית מילה וכדו'. [יד.] חתן אשכנזי הרוצה להתעטף בטלית וחתונתו נערכת בלילה רשאי לסמוך על הרמ"א הלבוש המג"א והמשנ"ב שהתירו ללבוש טלית בלילה ללא ברכה, ויברך 'שהחיינו' כנ"ל. וכן הורה מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א (תחומין לח' עמ' 164).